

A fanatikus zenekar

Az Európa Könyvkiadó „Bika” sorozatában jelent meg Ernst Jandl: A fanatikus zenekar című verseskötete.

A költő a grazi írőcsoport-hoz tartozik, amely az 1950-es évek végén alakult, és egyre nagyobb szerepet játszik az osztrák irodalmi életben. A csoportban Carl Artmann és Gerhard Rühm mellett olyan rangos költők dolgoznak, mint Friederike Mayröcker, Peter Handke, Jandl. Hatásukra az osztrák lírából fokozatosan kiveszik a zeneiség, az idillikus tájvers, átalakul a versforma is.

Első olvasásra még mozai-konként sem illeszkedő, aszociációtöredékek jellemzik ezt a költészetet. Hol szűkszavúan, néhány versképpel építkezik a mű, hol a valóság egy-egy sávjának egymás mellé rendelésével, úgynevezett „hosszú vers” jön létre. Ezeket az eredményeket magáénak tudva Jandl el is tér ettől, konkrét verseket ír.

Eörsi Istvánnak, aki a kötetet fordította, nem volt könnyű dolga. Utószavában elismeri: egy előre vállalt kudarccal részeredményeit tartja kezében az olvasó. Lírája elsősorban a német nyelv belső szerkezetéből, analíziséből és azokból a véletlenekből táplálkozik, amelyeket bármely nyelvben a hangok és képek egymásutánja, a velük való kihagyásos, ismételt és egyéb játékok asszociációs és zenei lehetőségei, értelmezési trükkjei, a hangok és szavak felbomlásakor kifejlődő energiák biztosítanak.

Mégis — A köznap; Rilke című verse is bizonyíték — Jandl folytatja a rilkei hagyományokat is. Úgy, hogy

kisiklatja, átformálja. Nevén nevezi Rilke lélegzését, orrát, fiókját, kezét, munkabérét, ellentmondását, szemét. A konkrét költészet eredményeivel járja be a rilkei tájat, gondolatvilágot. Így sikerül meghódítania egyszerre a múltat és jelent.

Máshol, egyik korai versében így ír: sok út fut össze bennem / s én egyszerre mindig / több utcán haladok. / szegény vagyok. / de úgy találom: / akkor lennék gazdag / ha egyik utam / kiút volna. A vers végén még csavar ezen a gondolon, visszatér az eredetihez: akkor lennék szegényebb / ha egyik utam / kiút volna.

Egyik legnagyobb verse a német költemény. Itt a szóboncolások és a szóléggömbök, a tipográfiai hatások fanyarul és pontosan jelenítik meg a második világháború jandli borzalmait. Ilyen szófacsarások — jobbhorog / jobbhorogkereszt / — után jut el a csókteli éjig. A mondatfoszlányok történelmi atlasz-szá alakulnak, mintha ma lapoznánk benne, mai szemmel figyelve. Így válik hitelesebbé — a dokumentumképeknél is.

Munkája céljáról így vall: Céлом, hogy funkcionáló, eleven, közvetlen költeményeket írjak, amelyeket — bármely anyagból is induljanak ki, és bármely formában jelentkeznek — a bennem rejlő irány, hajlam, öröm és harag kormányoz. Olyan verseket akarok, amelyek nem hagyják hidegen az embert.

Ezt a célt Eörsi István jóvoltából sikerült magyarul is elérni.

(vaderna)